

José T. Martín De Agar, *Raccolta di concordati 1950-1999*, Collectio Vaticana, Libreria Editrice Vaticana 2000, ss. 895

W relacjach między Kościołem i państwem konkordaty były istotnym instrumentem prawnym, regulującym kwestie będące w polu zainteresowania wspólnoty religijnej i wspólnoty politycznej. Zawarty między cesarzem Henrykiem V i papieżem Kalikstem II w 1122 r. konkordat wormacki uznawano przez wieki za modelowy w rozwiązywaniu kontrowersyjnych problemów. Od kiedy relacje międzynarodowe między współczesnymi państwami stały się bardziej dynamiczne, Stolica Apostolska była zawsze obecna jako niezależny podmiot prawa międzynarodowego nie tylko terytorialnie, ale nade wszystko jako podmiot reprezentujący katolików żyjących w różnych państwach i jako obrońca zasad współżycia opartych na wartościach moralnych.

Kościół po Soborze Watykańskim II – daleki od domagania się przywilejów czy prób obrony pozycji dominującej – stabilizuje i jasno określa różne aspekty prawne swoich relacji z państwami, szukając gwarancji swobodnego praktykowania wolności religijnej, prawa niepisanego w sumieniu ludzkim, domaga się respektowania tego prawa także w kwestii publicznego praktykowania swojej wiary. Po raz pierwszy w historii Kościoła katolickiego przez swoją dyplomację na tak szeroką skalę jest obecny w życiu współczesnych narodów, uczestniczy w organizacjach międzynarodowych, podejmując efektywne działania dla dobra osoby ludzkiej.

Konkordat jest nadal ważnym instrumentem prawnym w stosunkach Kościół–państwo, służącym rozwiązywaniu praktycznych kwestii między zainteresowanymi stronami. W ostatnich latach ta działalność Stolicy Apostolskiej rozwija się szczególnie aktywnie.

Prezentowana publikacja José T. Martín De Agar, profesora Papieskiego Uniwersytetu Santa Croce w Rzymie, jest zbiorem konkordatów zawartych w latach 1950-1999. Prezentacji zbioru (s. 5-7) dokonał abp Jean-Louis Tauran, sekretarz sekcji do spraw relacji z państwami. Zwrócił on uwagę na wzmożoną aktywność Stolicy Apostolskiej na płaszczyźnie międzynarodowej, której celem nie jest konkurencja z kimkolwiek, lecz wyposażenie Kościoła katolickiego w satysfakcjonujący status prawny w krajach, gdzie wykonuje on swoją misję duchową.

W obszernym wprowadzeniu (s. 9-39) autor zbioru omawia pojęcie, ewolucję i doktrynę dotyczącą natury prawnej konkordatów, metody wypracowywania tych umów oraz współczesne problemy będące przedmiotem regulacji konkordatowych.

Zasadniczą część pracy (s. 43-876) stanowią teksty umów w językach autentycznych, zawartych w latach 1950-1999 przez Stolicę Apostolską z różnymi państwami. Pracę zamykają indeksy: tematyczny (s. 877-880) i chronologiczny (s. 881-887).

Publikacja dzięki bogactwu dokumentów jest cennym źródłem dla studiów relacji „Kościół-państwo”. Czytelnik z łatwością dostrzeże, że w ostatnich latach nastąpił rozwój aktywności Stolicy Apostolskiej w tej dziedzinie szczególnie w odniesieniu do ziemi afrykańskiej. Stolica Apostolska oferuje państwom, które ostatnio potwierdziły swoją niepodległość – stabilizując swoje instytucje i system wolności – pomoc w określaniu zasad i dyspozycji prawnych, dotyczących relacji i współpracy między wspólnotą religijną i wspólnotą polityczną, czego dowodem jest podpisana niedawno umowa z Republiką Gabonu. Zwracają także uwagę liczne teksty umów podpisanych z państwami kontynentu europejskiego, które odzyskały ostatnio pełną wolność i niezależność, co dla wielu z nich oznaczało w rzeczywistości tylko wznowienie przerwanej tradycji.

W przeszłości wydany został zbiór konkordatów i umów zawartych przez Stolicę Apostolską. Dla przykładu: Vincenzo Nussi (*Conventiones de rebus ecclesiasticis inter S. Sedem et Civilem Potestatem*, Romae 1869); Angelo Mercati (*Raccolta di Concordati su materie ecclesiastiche tra la Santa Sede et le Autorità civili*, 2 voll., 1098-1914 i 1915-1954, Città del Vaticano 1919 i 1954); Tadeusz Włodarczyk (*Konkordaty, Zarys historii ze szczególnym uwzględnieniem XX wieku*, t. I-II, Warszawa 1986²); Józef Krukowski (*Konkordaty współczesne, Doktryna. Teksty (1964-1994)*, Warszawa 1995). Prezentowana publikacja jest zatem kontynuacją tej dobrej tradycji i doprowadza zbiór do 1999 r.

W recenzowanej pracy pewne zdziwienie budzi fakt, iż w zbiorze za lata 1950-1999 znajdują się teksty umów z Francją: Konkordat z 15 lutego 1801 r., Konwencja dyplomatyczna z 14 marca 1828 r., Konwencja dyplomatyczna z 8 września 1828 r. Ponadto w zbiorze znajdują się: Modus vivendi z Ekwadorem z 24 lutego 1937 r. oraz Konkordat z Portugalią z 7 marca 1940 r.

Można mieć również pewne zastrzeżenia co do daty rozpoczęcia zbioru. Wydaje się, że było bardziej zasadne rozpocząć zbiór od 1964 r. Przed Soborem Watykańskim II konkordaty miały inny charakter. Były zawierane z państwami katolickimi i przyczyniały się tym samym do jedności społeczności chrześcijańskiej, państwa zaś zobowiązywały się do obrony prawdy objawionej i praw Kościoła. Podczas Soboru Watykańskiego II wypracowano nową doktrynę relacji Kościół-państwo, opartą na zasadzie wolności religijnej. Uczestnicy soboru posunęli się najdalej, jak to było możliwe, w poszukiwaniu wspólnych zasad opartych na wolności, do której Kościół ma prawo, przyjmując w tej materii punkt widzenia współczesnego demokratycznego państwa prawa.

Prezentowana praca godna jest polecenia przede wszystkim prawnikom – do nich bowiem należy analiza wspólnych punktów i sąsiadujących problemów, by następnie wyrażać inspirujące opinie, co do zawartych zasad i różnych możliwości ich aplikacji. Szczególne okoliczności każdego kraju łatwo tłumaczą różnorodność dyspozycji zawartych w tych konwencjach.

Należy życzyć, aby dzieło zachęcało wszystkich zainteresowanych problematyką relacji Kościół-państwo do pogłębionej refleksji na temat aktywności dyplomatycznej Stolicy Apostolskiej w dziedzinie promocji godności osoby ludzkiej i wolności religijnej w świecie.

Krzysztof Orzeszyna